

Examensarbete i fördjupningsämnet Barndom och lärande

15 högskolepoäng, grundnivå

Vem där?

En intersektionell analys av identifikationsmöjligheter i barnlitteratur

Who's there?

An intersectional analysis of identification opportunities in children's literature

**Emmy Åkesson
Catrin Runeke Svensson**

Examen och poäng: Förskolläraryxamen 210hp
Datum för slutseminarium 2019-07-10

Examinator: Anna Maria Hellborg
Handledare: Mathilda Ernberg

Förord

Denna uppsats har skrivits genom ett rättvist fördelat samarbete där vi författare: Emmy Åkesson och Catrin Runeke Svensson, har haft en jämlikt fördelad arbetsbörda då vi suttit tillsammans den mesta delen av tiden. Delar av samarbetet har även utförts var för sig och vid dessa tillfällen har vi hållit kontakt via telefonsamtal eller diverse chattverktyg.

Vi vill tacka vänner och familj för stöttning och uppmuntrande ord när det känts tungt. Av alla uppgivna telefonsamtal, arga sms och frustrerade fikastunder ni fått utstå ångrar vi inget men är samtidigt oerhört glada att ni stod ut. Tack.

Abstract

In preschool, the presented literature is a significant part of children's everyday life. Often they have the opportunity to control their reading depending on the book that interests them. However, on many occasions during the day, the books that are presented to them are often the educator's choice. Our purpose is to investigate which books educators show and explore whether they have versatility in the way they present characters and their approach to each other. The method we have chosen to collect our empirical data is qualitative, the next step we had to take was to then analyze the material using theories on intersectionality. The result we generated with this essay is that books chosen by educators at the preschool have a well represented diversity regarding opportunity to identify in situations the intended reader. In conclusion, we analyzed the collected empirical material with the purpose of view books from an intersectional perspective, focusing on the home as a physical and social construction. Our conclusions can be used to evaluate literature that educators choose to present to the children and act as a tool for mapping intersectionality and its influence on the content of the book and the intended reader.

Keywords: identification, identity, class, environment, gender, home, Intersectionality, Preschool.

Sammanfattning

I förskolan är litteratur en stor del av barns vardag och de har ofta möjlighet att själva styra sin läsning beroende på vilken bok som tilltalar dem. Vid många tillfällen under en dag sker dock också läsning av böcker som pedagogerna väljer ut. Vårt syfte är att undersöka de böcker pedagoger förevisar för att utforska huruvida de har en mångsidighet i framställningen av karaktärer och deras förhållningssätt till varandra. Studien är kvalitativ med intersektionalitet som teoretisk utgångspunkt för att analysera text och bilder i de utvalda böckerna. Våra slutsatser har vi kommit fram till genom att med ett intersektionellt perspektiv analysera hur sociala kategorier skapar möjlighet för identifikation. Med dessa slutsatser kan vi utvärdera valda delar av den litteratur som pedagoger presenterar för barnen.

Nyckelord: identifikation, identitet, förskola, hem, intersektionalitet, kön, klass, miljö.

Inledning	6
Syfte	7
Frågeställningar	7
Teoretiska utgångspunkter	8
PROGRESS	8
Intersektionalitet	8
Barnboken som pedagogiskt redskap	9
Kulturarvsförmedling	9
Tidigare forskning	11
Diversity in Contemporary Picturebooks: A Content Analysis - Koss	11
Makt och relationer - Österlund	12
Könsnormer och intersektionalitet - Odenbring	13
Metod	15
Urval	15
Material: Presentation av de 2 utvalda böckerna	16
Under mattan	16
Raska på Alfons Åberg	16
Tillvägagångssätt	17
Etiska överväganden	17
Samtyckeskravet	17
Informationskravet	18
Konfidentialitetskravet	18
Nyttjandekravet	18
Analys och resultat	19
Under mattan av Sara Lövestam	19
Karaktärer	19
Koncept, bildspråk och karaktärers positionering	20
Bildspråk - det fysiska rummet	22
Texttolkning	23
Raska på Alfons Åberg av Gunilla Bergström	24
Karaktärer	24
Koncept, bildspråk och karaktärers makt	25
Texttolkning	26
Kulturella aspekter och klassmarkörer	27
Slutsatser om böckerna	29

Diskussion	31
Metoddiskussion	34
Bilaga	35
Referenser	37
Litteratur	37
Övriga källor	38
Video källa	39

Inledning

Varje profession har en stolthet, vår stolthet som förskollärare är bland annat att hjälpa våra avsevärt yngre medmänniskor med tolkandet av deras omvärld. Varje individ som läser text eller får text läst för sig skapar en egen uppfattning. Denna uppfattning är också något som påverkar hur en ser på sin omgivning, sig själv och sina medmänniskor (Probst 1990). Vad som blir viktigt i vår roll som förskollärare är då att bejaka varje individs intresse för litteratur för att ge hen förutsättningar för att bli en trygg individ. Vi har samlat in vårt empiriska material från en förskola som en av oss har en nära anknytning till och de böcker vi har valt att fokusera på kommer vi att analysera med utgångspunkt i intersektionell teori. Då vi studerar karaktärerna i böckerna ur detta perspektiv ger det oss en bild av hur bokens karaktärer definieras och hur dessa kan komma att tolkas. Vid tillfällen där vi nämner begreppet 'normativ kärnfamilj' avser vi att belysa en heteronormativ relation mellan en kvinnligt kodad och en manligt kodad karaktär samt ett eller flera barn som beskrivs in i termen kärnfamilj. Detta trots att vi vet att kärnfamilj som begrepp inte är bestämt i sin konstruktion utan kan te sig olika beroende på vem som innefattas av den. Vi har för enkelhetens skull valt att avgränsa begreppet 'normativ kärnfamilj' för att skapa en tydligare översyn av de familjekonstellationer som förekommer i våra valda böcker. Som en avslutande motivering till valet av att analysera barnböcker har vi låtit oss inspireras av läroplanen där det läggs stor vikt på att låta barn främja sin kultur, sitt språk och sin identitetsutveckling genom att låta barnen ta del av olika variationer av litteratur. Barnen har rätt till en stimulerande miljö som främjar deras utveckling inom språk men också där de har bästa möjliga förutsättning till att utveckla sin kunskap när det kommer till tolkande, lärande och kommunikation (Lpfö 2018). Då förskolan oftast är den första institutionen där barn blir gjutna i den form som ska främja önskvärda individer som passar pågående samhälle bäst, är det av största vikt att vi ger barnen förutsättningar för att tänka självständigt och medmänskligt.

Syfte

Syftet med denna studie är att med ett intersektionellt perspektiv granska möjligheter för identifikation i relation till sociala kategorier i utvald barnlitteratur. Detta för att se på vilka sätt en läsare kan identifiera sig med valda berättelser. Agneta Edwards beskriver vikten av att erbjuda barnböcker som barn kan relatera till och poängterar också hur viktigt det är att ha ett brett utbud av barnböcker på en förskola (Edwards, 2008). Den litteratur som erbjuds i ett hem är enligt Edwards starkt förknippat med individens sociala bakgrund eftersom vårdnadshavarnas yrkesbakgrund, utbildning och sociala position spelar en stor roll för vilket kapital som sedan förs vidare till barnen (Edwards, 2008). Därför anser vi att frågan om ett brett litterärt utbud blir desto viktigare att erbjuda i en fostrande institution som förskoleverksamheten. Studien utförs genom att analysera den barnlitteratur vi erhållit genom kontakt med pedagoger på en utvald förskola. Analysen görs utifrån de sociala kategorierna kön och klass. Ett intersektionellt perspektiv är valt för att se var och hur de sociala kategorierna överlappar varandra och skapar helheten i litteraturen. Kategorierna är valda för att lättare skapa en bild av huruvida litteraturen är inkluderande och ger möjlighet till identifikation. Genom dessa ingångar kan vi skapa förståelse för vilka representationer barn får ta del av genom litteraturen och se på vilka möjligheter till identifikation som kan finnas att tillgå för olika typer av läsare.

Frågeställningar

Genom att utgå från den barnlitteratur som pedagoger på en utvald förskola har pekat ut för oss lyder vår övergripande frågeställning som följer: ***Vilka möjligheter för identifikation kan belysas i litteratur som barn möter i förskolan?***

För att lättare kunna förstå detta kommer vi att titta närmare på följande:

- Vad erbjuder litteraturen för möjligheter för identifikation relaterat till de sociala kategorierna kön och klass?
- Hur gestaltas karaktärerna och deras relationer genom de sociala kategorierna?

Teoretiska utgångspunkter

PROGRESS

Ett verktyg som vi valt att använda oss av är ramverket PROGRESS. Det valda ramverket är vetenskapligt framtaget för att underlätta arbetet med kritisk litteracitet för blivande lärare (Boyd & Matteson, 2017) då det krävs en tydlig anslutning mellan hur teori och praktik utförs vid arbete med litteraturanalys. PROGRESS utgår från sociala kategorier som fundament för verklighetsförståelse, vilket betyder att när dessa identifieras är det möjligt att synliggöra hur etablerade ”sanningar” förmedlas. När vi studerar kategorierna som vi valt för vår analys ur ett intersektionellt perspektiv kan vi se hur de överlappar varandra vilket ger oss möjlighet att tolka böckerna. Ramverket gör det också möjligt att utveckla en förståelse för karaktärerna.

Vi anser att fördelen med att använda PROGRESS är att det tack vare detta verktyg blir tydligare att utläsa de kategorier vi utgår ifrån. Vi är medvetna om att vi likväl kan analysera våra kategorier helt oberoende av PROGRESS men då ramverket finns så valde vi att använda det.

Intersektionalitet

Begreppet intersektionalitet förstår vi med utgångspunkt i Kimberlé Crenshaw's förståelse av intersektionalitet som teoretisk och metodisk utgångspunkt (Crenshaw, 2015). Crenshaw är en av de större drivkrafterna bakom myntandet av begreppet och hon menar att det inom rättsväsendet finns behov av intersektionalitet som begrepp för att komma åt och synliggöra de individer som annars tenderar att marginaliseras i samhället (Anspach, Crenshaw, Gilmer, Harris, Ritchie, 2015). Om verkligheten inte passar in i normerande och disciplinerande ”ramar” som konceptualiserar vår verklighet, blir dessa verkligheter osynliga och ogripbara; genom att skapa fler ramar som överlappar och interagerar med varandra, kan fler individers positioner synliggöras (Crenshaw 2015). Begreppet intersektionalitet ska alltså fånga upp och synliggöra hur människors olika positioner överlappar och påverkar varandra, i relation till rådande social kategorisering, beroende på den kontext de befinner sig i och fungera för att lättare avläsa vilka bakomliggande strukturer som gör att människor positioneras. Exempelvis kan människor sorteras upp i kategorierna klass, kön, genus, funktionsvariation, ålder,

hudfärg, hierarkisk ordning med flera. Det är när dessa kategorier synliggörs och flätas samman som en intersektionalitetsanalys görs.

I vårt arbete används perspektivet primärt för att visa på medvetenhet om att sociala kategorier interagerar och appliceras i den grad - och enligt den förmåga - som har varit möjlig inom ramen för denna studie. För att sammanfoga det intersektionella perspektivet med PROGRESS avser vi att synliggöra några av de "ramar" som positionerar de valda böckernas karaktärer. Ramverket beskriver vilka typer av sociala kategorier vi kan titta efter när vi studerar hur karaktärer som befinner sig inom olika "ramar" agerar och påverkar varandra. PROGRESS blir således ett intersektionellt verktyg för hur vi kan läsa karaktärer och analysera hur dessa förhåller sig till varandra och vad det gör med möjligheterna för identifikation av verket.

Barnboken som pedagogiskt redskap

Utöver de socialt konstruerade faktorerna väljer vi också att studera vissa litterära aspekter som genomsyrar barnböcker som vi valt. För att synliggöra och tolka detta tar vi stöd i Agneta Edwards litteraturvetenskapliga kartläggning av hur bilderboken kan användas som pedagogiskt redskap för att stimulera olika förmågor hos unga läsare (Edwards, 2008). Edwards visar på vilken tyngd bilderboken har som förmedlare av språket och kulturen, men presenterar också tillvägagångssätt för användning med stöd i basal litteraturteori (2008).

Kulturarvsförmedling

Med inspiration från Kåreland är begreppet kulturarvsförmedling en viktig aspekt i vår analys av barnböcker (2013). Begreppet är från början myntat ur en utbildningsfilosofisk kontext skapad av Martha Nussbaum som syftar till att belysa att boken i sig är en viktig komponent för barns lärande och förmåga att tillskansa sig olika kulturer, men att böcker i första hand *inte måste* handla om att få ta del av andra kulturer (Nussbaum, 1997). Även om den geografiska utgångspunkten för Nussbaums arbete är USA finns det möjlighet att applicera teorin på svenska utbildningssammanhang (Kåreland, 2013) och även i detta fall då det vid tillskansandet av barnlitteratur behöver finnas en öppenhet hos läsaren för att applicera

följande kompetenser: 1) Förmåga att kritiskt granska sig själv och de traditioner en har; 2) Möjlighet att se sig själv som en världsmedborgare och i relation till andra som medmänniskor snarare än som exempelvis olika nationaliteter eller religionsutövare 3) Förmåga till “narrative imagination”, det vill säga förmåga att se saker ur andra människors perspektiv (Nussbaum, 1998). Kåreland resonerar kring detta och menar vidare att människan får en större inblick i sitt eget identitetsskapande genom tillgången till andra kulturer (exempelvis via litteraturen) vilket i nästa led etablerar en större förståelse för hur vi ser på andra människor och deras kulturella uttryckssätt (2013). Tack vare kulturarvsförmedling ges människor en möjlighet att hålla en förutsättningslös attityd till kulturer som skiljer sig från deras egna (Kåreland, 2013). När vi kartlägger vilka sociala “ramar” vi kan placera bokkaraktärer i skapas en föreställning om hur det framskrivna hemmet presenteras och med det också möjligheten för identifikation. Genom att avläsa karaktärerna ur ett intersektionellt perspektiv - och med stöd i ramverket av Boyd & Matteson - kan vi synliggöra några av de kulturella aspekter som förmedlas i verket.

Tidigare forskning

I detta kapitel kommer vi presentera den tidigare forskning som är relevant för vår studie. vi kommer lyfta fram tre studier: ”*Se så söt du blir i den här.*” *Maktkamp, generation och genus i Carin och Stina Wirséns bilderböcker* av Mia Österlund, *Emmaboken, den jämställda familjen och förskolan – En historisk och samhällskritisk studie* av Ylva Odenbring samt studien *Diversity in Contemporary Picturebooks: A Content Analysis* av Melanie Koss. Båda studierna har relevans för vår presenterade studie genom att de synliggöra de teorier vi presenterat (se *Teoretiska utgångspunkter*) och som motiverar de intersektionalitetsperspektiv vi har fördjupat oss i.

Diversity in Contemporary Picturebooks: A Content Analysis - Koss

Melanie D. Koss är barnlitteraturprofessor som undervisar kurser i barnlitteratur, ung vuxen litteratur och multikulturell litteratur. Litteraturprofessor Koss studie är utförd i USA men vi ansåg att denna studie kunde appliceras på dels vår studie om intersektionalitet i barnlitteratur men också att Koss studie kan ge forskollärare en bättre förståelse för hur stor inverkan barnlitteratur i förskolan har (Koss, 2015). För att främja barns intressen att läsa och lära menar Koss (2015) att de behöver vara bredare representation i karaktärer, alltså att barn gärna läser om sig själva. Om de ser sig själva som representerade i böcker är det större chans att utveckla intresse för litteratur och lärande hos barn. Koss (2015) skriver även att barn har behovet av att läsa om karaktärer som speglar de själva alltså att det har en negativ inverkan på barns självbild när de inte kan identifiera sig med karaktärer i böcker som presenteras för dem. För att nämna en kategori så behöver barn med exempelvis funktionsvariationer ett behov att läsa om karaktärer som också har funktionsvariationer för att kunna identifiera sig och utveckla en känsla för samhörighet och representation i de samhälle de lever i. Samma princip gäller för barn med olika etniciteter, kön och klasstillhörighet för att nämna en del kategorier. I sin studie skriver Koss (2015) om kritisk ras teori (Koss, 2015, s 33, vår översättning) där hon menar på

att rasism skulle kunna vara något som utvecklas genom arv och miljö, något som måste erkännas och tas med i analyser av barnböcker där majoriteten av karaktärer som presenteras är vita och att de karaktärer som är icke vita (Koss framskrivning av ordval) framställs som stereotypiskt sämre eller onda. I denna text tolkar vi Koss beskrivning av vita som ljushyade och icke vita som representerar alla hudtyper förutom ljushyade. Koss (2015) poängterar även att det är problematiskt att karaktärer med mörk hudton är överrepresenterade i framställningen av karaktärer som är sämre / onda och att de oftast framställs genom negativa fördomar. Vidare framkom det i Koss studie att manligt kodade karaktärer var överrepresenterade i böckerna (Koss, 2015). Hela 57% av huvudkaraktärerna är manligt kodade medan endast 36% av huvudkaraktärer i studien är kvinnligt kodade, övriga 7% ansågs vara könsneutrala i denna studien, de 7% som ansågs vara könsneutrala förklarade koss med att hon endast inriktade sig på den klassiska uppfattningen om de binära könen. Alltså att det finns man och kvinna som köns kategorier, därav en kategori som ansågs vara neutral där varken manliga eller kvinnliga koder kunde tolkas in på karaktärerna (Koss, 2015).

Makt och relationer - Österlund

Vi har också låtit oss inspireras av Mia Österlunds artikel "*Se så söt du blir i den här.*" *Maktkamp, generation och genus i Carin och Stina Wirséns bilderböcker* kring ett genus-och generationsperspektiv (Österlund, 2008). Hon studerar den maktkamp som kan förekomma mellan karaktärer i barnlitteratur - mellan vuxna och barn, mellan kön eller mellan olika klasser och poängterar att dagens barnlitteratur innehåller ett större mått av självbestämmande för barnkaraktärer vilket skapar ett spänningsfält i relation till den maktlöshet som förekommer mellan vuxen och barn i verkligheten. För att lättare synliggöra det Österlund avser att diskutera görs ett nedslag i en rad bilderböcker skrivna av samma författare (Carin och Stina Wirsén) med fokus på att studera de maktförhållanden som uttrycks i text och bild. Genom att välja ett berättartekniskt tillvägagångssätt som innefattar att låta en boks karaktärer vara namnlösa så etableras det som Österlund hänvisar till som "en allmängiltig prägel" (ibid). Med detta menas att de associationer som görs av en läsare kommer att ske på ett sätt som för hen är allmängiltigt - exempelvis genom tolka två kvinnligt kodade karaktärer i olika åldrar som antingen mamma och dotter eller som syskon (ibid). Då Österlunds diskussion utgår från analyser av just

författarna Wirsén är vi medvetna om att den är kopplad till sin kontext i artikeln och därav inte allmängiltig. Men med det sagt illustrerar artikeln aspekter kring hur karaktärer förhåller sig till varandra som är betydelsefulla för vår analys. Genom att studera hur en protagonist är positionerad kan vi skapa oss en förståelse för vad det gör med ett verk och vilka signaler som avses mottas av en läsare. Det som tar oss steget vidare från denna artikel är att studera hur intersektionalitet kan användas för att förstå de olika positioner som protagonister tilldelas, och hur detta bidrar till hur identifikation kan göras för en läsare.

Könsnormer och intersektionalitet - Odenbring

Avhandlingen *Emmaboken, den jämställda familjen och förskolan – En historisk och samhällskritisk studie* författad av Ylva Odenbring (Odenbring, 2014) har även den fungerat som inspiration för vårt arbete då hennes granskning av böckerna om karaktären Emma (skrivna av Gunilla Wolde) ger oss en inblick i hur det går att läsa familjen och förskolan sett ur 70-talets jämställdhetsdebatt. Då Odenbring (2014) avhandlar både genus och klass och också lyfter begreppet intersektionalitet anser vi att vi kan finna starka kopplingar till vårt eget arbete då vi med hjälp av nämnda avhandling kan relatera till syftet att lyfta fram möjligheterna till identifikation som förekommer i barnböckerna vi valt.

Vid tidpunkten för Odenbrings avhandling konstaterar hon att en majoritet av svenska barn vistas på förskola samtidigt som hon kartlägger den oerhörda popularitet böckerna om Emma har haft sedan de först gavs ut på 70-talet (ibid). Vid första utgivningen sker ett trendbrott inom svensk barnlitteratur då det kompetenta barnet gestaltas för första gången och sedan dess har karaktären Emma blivit tidlös vilket resulterar i att många föräldrar och pedagoger än idag presenterar böckerna om Emma för sina barn och i barngruppen. Med det i åtanke skapar böckerna fortfarande möjligheter för barn att känna igen sig i dem och det är utifrån denna aspekt som Odenbring har valt att kartlägga böckernas karaktärer. Odenbring gör bland annat en analys av Emmaböckerna kopplat till hur könsnormer och hierarkier representeras genom att fokusera på en av böckerna som handlar om Emmas introduktion i förskolevärlden. Odenbrings analys av bokens bikastraktärer summeras i att det finns ett genomgående könsstereotypt mönster i boken då den manligt kodade bikastraktären är den som besitter all kontroll och är med och styr

händelseförloppet genom berättelsens gång. De kvinnligt kodade bikaraktärerna är i stort sett osynliga, ej namngivna och får stå i skuggan av den manligt kodade karaktärens handlingar (Odenbring, 2014). Odenbring kopplar ihop denna summering med att det inte bara är i Emmas värld som det förekommer cementerade könsnormer utan att det fortfarande går att finna samma typ av normativa förväntningar på kön inom förskoleyrket (ibid). Trots att det skett stora förändringar i hur samhället ser på förskolläraryrket menar Odenbring att det fortfarande finns en arbetsfördelning som går att koppla ihop med pedagogers kön; där kvinnligt kodade pedagoger tenderar att utföra de stillsamma aktiviteterna med barngruppen medan manligt kodade pedagoger har större ansvar för fysiska aktiviteter och lek (ibid).

Odenbring poängterar också att dessa könsroller skapar olika typer av makt för bokens karaktärer vilket också går att härröra till klass - en klassaspekt (ibid). På förskolan som Emma börjar på är samtliga barn vita vilket etablerar det som norm - trots att det vid bokens uppkomst på 1970-talet fanns en rad olika etniciteter bland barn på förskolor i Sverige. Odenbring menar att Emmaböckerna etablerar en ensidig bild av vilka barn som representeras vilket i sin tur skapar en problematik i hur barn som läser böckerna kommer att identifiera sig med karaktärerna.

Med detta sagt så synliggör Odenbrings avhandling något som vi fokuserar på i vår studie och kan därför användas som motivation och stöttepelare i vår diskussion.

Metod

Vårt metodval för uppsatsen grundar sig i att vi utifrån vårt syfte, *Vilka möjligheter för identifikation kan belysas i litteratur som barn möter i förskolan?*, vill lyfta och belysa hur breda identifikationsmöjligheter det finns i barnlitteratur med kvalitativ metod. Därför kommer vårt arbete att utföras med en kvalitativ metod som innebär tolkande knutet till våra teoretiska utgångspunkter (Alvehus, 2013). Valet av kvalitativ metod är grundat på att det är den metod som verkar lämpligast att kunna belysa och kategorisera vårt insamlade material på. För denna metod är det avgörande att fråga sig "på vilket sätt ska vi tolka?" och i vårt arbete sker tolkningen genom att titta närmre på barnlitteratur med hjälp av våra avgränsade kategorier som är kön och klass. Vår bearbetning av materialet sker alltså med stöd i ett intersektionellt perspektiv med utgångspunkt i vår förförståelse (Ricour, 1981). I detta kapitel redogör vi för hur urvalet gått till samt vilket tillvägagångssätt vi använder. Vi presenterar de två barnböcker som utgör materialet för vårt arbete och redovisar vilka överväganden vi behövt ta hänsyn till under processens gång. För en fullständig lista över vårt insamlade material se bilagan på sida 35.

Urval

Urvalet är baserat på insamlad empiri från en specifik förskola. Förskolans pedagoger tilldelades enkäter som frågade dem vilka böcker de valde att läsa för barnen. Alltså är denna empiri inte inriktad på vilka böcker som barn själva uttrycker sig vilja läsa, utan på böcker som pedagogerna väljer att presentera för barnen. Detta i linje med vårt intresse i att undersöka vilken typ av böcker som medvetet presenteras för barnen på denna specifika förskola. Pedagogerna blev ombedda att fylla i listorna individuellt, just för att representera det egna valet och inte arbetslagets val. Sammanlagt fick vi in 14 blanketter, många av pedagogerna uppgav samma böcker på blanketterna och av de 14 blanketterna fick vi fram 20 olika titlar på barnböcker. Vi började sedan sammanställa listorna och sorterar in dem i kategorierna: pekböcker, fabler, bilderböcker samt kapitelböcker. Vi valde att sortera bort fabler, kapitelböcker och faktaböcker och hade kvar bilderböcker med både informativ text och bild som kan tolkas visuellt. Innan analysprocessen kunde påbörjas läste vi igenom

dessa böcker för att sortera ut vilka som vi ansåg vara användbara. När sedan alla böcker fått en kategori kunde vi sikta in oss på de böcker som vi ansåg var bäst lämpade för denna studie, det vill säga böcker med mänskliga karaktärer som utspelade sig i karaktärens hemmiljö, varför vi valde böcker som utspelar sig i hemmiljö är för att vi ansåg att det överensstämde med vårt syfte att belysa identifikationsmöjligheter för recipienterna. Från vår insamlade empiri, som blev totalt 20 böcker, ansåg vi att 9 av dem kunde vara lämpliga kandidater för denna studie. Ur de 9 böcker valde vi att fördjupa oss i 2.

Material: Presentation av de 2 utvalda böckerna

Nedan kommer en kort sammanfattning av de två böcker vi valt ut för vår analys.

Under mattan

Under mattan (Lövestam 2018) – Handlar om hur små och stora monster helt plötsligt dyker upp i ett barns hem. Barnets föräldrar väljer att istället för att ta itu med monstren så skickar de in dem under vardagsrumsmattan varpå mattan blir större och knöligare för varje dag som går. Att det till slut blir så många monster under mattan att den tar upp hela vardagsrummet är såklart något som tär på hela familjen och situationen blir ohållbar varpå barnet till slut tar mod till sig och drar bort mattan så alla monster kommer fram och alla i familjen måste handskas med dem. När alla monster är besegrade kommer alla i familjen överens om att istället för att lägga kommande monster under mattan så skall de handskas med direkt.

Raska på Alfons Åberg

Raska på Alfons Åberg (Bergström 2009) - Handlar om Alfons och hans pappa som är i full färd med att göra sig iordning för dagen och lämna hemmet för att gå till dagis och arbete. Alfons som är 4 år gammal skall utföra sina morgonrutiner men blir ständigt distraherad av något i hans närhet vilket gör pappa som är ute i köket otålig. När pappa till slut tappar tålamodet och ryter till så bevisar Alfons att han kan vara produktiv i sin morgonrutin och boken slutar med att Alfons står redo medan han får vänta in pappa som själv blivit distraherad av morgontidningen.

Tillvägagångssätt

När vi valt ut de två böcker som vi ville fördjupa oss i så läste vi dem först från början till slut självständigt utan att lägga vikt vid specifika kategorier. Sedan läste vi dem tillsammans och diskuterade hur vi såg relevans i böckerna för våra analyskategorier. Eftersom vi har ett målstyrt urval så har vi riktat in oss på empiri som passar med vårt syfte (att studera vilka möjligheter det finns för identifikation), det vill säga vi letade aktivt efter böcker i urvalet där vi kunde se det fysiska hemmets ramar och karaktärer med någon form av samspel som kunde tolkas som familj. Efter att ha diskuterat syftet och analysfrågor med böckerna som utgångspunkt så sammanställde vi listor för var enskild bok för att lättare kunna se hur karaktärer och den fysiska miljö presenteras i böckerna. Då vi inte hade för avsikt att jämföra de båda böckerna så använde vi inte samma kategorier när vi gjorde listorna eller när vi analyserade dem.

Etiska överväganden

När vi analyserar de böcker vi valt är vi väl medvetna om att vi själva är påverkade av våra föreställningar i våra tolkningar. Exempelvis att vi kan sätta bokens karaktärer i ett fack som inte var menat när boken skrevs. Då vi valt att analysera sociala kategorier, som vi givetvis själva är organiserade och organiserande av, utgör detta en stor plattform för våra förutfattade meningar och fördomar att få spelrum. I denna bemärkelse menar vi inte att dessa fördomar nödvändigtvis behöver vara negativt laddade men att vi är väl medvetna om att vi definitivt ser saker genom de perspektiven som skapas, då vi själva är resultat av vår kontext (May, 2006). I enlighet med vetenskapsrådet har vi beaktat de 4 grundpelarna för etisk forskning (Vetenskapsrådet 2002).

Samtyckeskravet

I de blanketter som delats ut till personal på förskolan för att avgränsa materialet, informerades det tydligt om syftet med studien, samt att det inte var obligatoriskt att delta. Då syftet med blanketterna varit att samla in boktitlar så var det inte relevant att deltagarna

skrev sina namn på blanketten (Vetenskapsrådet, 2002).

Informationskravet

För att få ett så sanningsenligt resultat som möjligt i insamlandet av empiri, valde vi att vara extra tydliga med att det var böcker som pedagogerna specifikt väljer att läsa för barnen i förskolan som vi använder i vår analys. Alltså skulle pedagogerna inte skriva denna lista i samråd med barngruppen eller för den delen andra i arbetslaget utan den skulle ske individuellt. Vi informerade även vad denna studie kommer handla om, vad materialet kommer användas till samt att deltagande är frivilligt och att en kan när som helst avbryta sin medverkan (Vetenskapsrådet, 2002).

Konfidentialitetskravet

Efter att ha informerat personalen om vad studien går ut på så har vi lagt tyngd på att den insamlade empirin till denna studie är helt anonym och därför ligger det inte i vårt intresse att veta vilken pedagog som väljer att läsa vilka böcker (Vetenskapsrådet 2002). Det var även en del av tanken när vi bad pedagogerna att fylla i listorna självständigt att det dels skulle bli anonymt mellan kollegorna, men också att det blir anonymt för oss.

Nyttjandekravet

Pedagogerna fick en grundlig genomgång i att detta material endast kommer användas i vårt studiesyfte (Vetenskapsrådet, 2002). Vi informerade även att när sedan studien är över kommer allt insamlat material förstöras eftersom det då fyllt sitt syfte.

Analys och resultat

Tillvägagångssättet för vår analys av valda barnböcker (*Under mattan* och *Raska på Alfons Åberg*) är att undersöka kategorierna kön och klass och reflektera kring dem ur ett intersektionellt perspektiv. Genom att analysera dessa kategorier kan vi med hjälp av vår tolkning förhålla oss till vårt syfte med detta arbete - att se över hur en läsare kan finna identifikationsmöjligheter i litteraturen. För att närma oss syftet och hitta möjliga svar på våra frågeställningar (att studera vad för möjlighet till identifikation böckerna erbjuder, samt se över hur karaktärerna och deras relationer gestaltas) ser vi över hur valda sociala kategorier - klass och kön - är uppbyggda. Det går givetvis att påvisa andra kategorier och begrepp som skulle fungera som verktyg för vår analys som vi medvetet valt bort på grund av materialets omfattning. Vi använder kategorierna som påvisande modeller för hur vi kan finna möjligheter för identifikation, exempelvis använder vi kategorin kön för att definiera hur begreppet är socialt skapat i intersektion med andra kategorier. Begreppet tillämpas som en del i den helhet vi betraktar utifrån ett intersektionellt perspektiv i enlighet med Crenshaw (2016).

Under mattan av Sara Lövestam

Karaktärer

Huvudpersonen: Barn, icke-könad, ljus hud, brunt hår, Färger på kläder: Gult och blått.

Karaktär; pappa: kort svart hår, ljusbrun hudton, klädd i något som liknar en kurta (traditionell indisk klädedräkt för män), byxor och skor, Indiskt namn (Purushottam), Färger på kläder: blått och svart.

Karaktär; mamma: långt hår uppsatt i hästsvans, cendréfärgat hår och ljus hudton, blommig tröja, lila byxor. Ej namngiven men har benämningen "mamma", Färger: Lila, rosa och cerise.

Fysisk omgivning: Väggeklocka, köksapparater, kök och vardagsrum i separat rum, krukväxter, soffgrupp (soffa och fåtöljer), punktbelysning, dekorationer på väggar och hyllor. Bosatt i villaområde, trädgård runt hela huset (de kan "springa

runt”), grönska och växtlighet.

Kulturella symboler: Religion; Guden Ganesha står avbildad som staty i vardagsrummet.

Koncept, bildspråk och karaktärers positionering

Genom att studera huvudkaraktärens (barnet) utseende gör vi tolkningen att det finns ett medvetet val i hur hen representeras, då vi varken får koder i form av klädsel eller namn för att identifiera henoms könstillhörighet. Huvudkaraktären är iklädd gul tröja och mörkblå byxor, har axellångt brunt hår och ljus hy vilket inte ger oss några antaganden om en specifik könstillhörighet. Vi kommer således att betrakta hen som ett så kallad ”icke-könat” barn. Den första personen som går att koda kön på i berättelsen är karaktären som vi i denna analys kallar ”pappa”, i boken presenteras han av barnet som pappa därav vår tolkning. Han får sig tilldelat ett manligt pronomen i boken (det vill säga ’han’) och refereras fortsättningsvis till ’pappa’, ’han’ eller ’honom’ i denna analys. En viktig aspekt som ger oss ytterligare en antydning om vilket kön pappan tilldelas är genom att studera hans klädval. Pappan bär ett plagg som liknas vid en kurta (ett traditionellt indiskt klädesplagg för män) vilket vi med stöd i Kåreland kan se som en etablering av ett kulturmöte i boken (2005). Då övriga karaktärer bär en mer traditionellt västerländsk klädsel förstärks intrycket av ett kulturellt möte och i detta ser vi också hur boken tack vare denna representation skapar en plattform för kulturarvsförmedling (ibid). Detta ger läsaren en möjlighet att förhålla sig till olika kulturella uttryck och skapar en bredare plattform för identifikation med böckernas karaktärer (ibid). I *Under Mattan* kan vi tolka fadern som normbrytande i hemmet eftersom han dels är den enda karaktären som har en mörk hudton och är en karaktär som bär indisk kulturellt betingade kläder. Det finns religiösa och kulturella symboliska förståelser för att tolka både kön och etnisk tillhörighet, därmed förmedlas en identitetsposition i intersektioner mellan kön och etnicitet. Med stöd i Crenshaws etablering av begreppet intersektionalitet (Crenshaw, 1995) tolkar vi att pappan i egenskap av vuxen och manligt kodad också kan antas ha vara positionerad högre på en hierarkisk ordning i relation till bokens huvudkaraktär (som är ett barn). Vi vill poängtera att intersektionalitetsperspektivet är det som skapar förutsättningen för oss att läsa pappan på detta vis. Då begreppet bygger

på att sociala kategorier inte kan plockas isär och studeras isolerade ifrån varandra vill vi därför betona vikten av att vår analys av pappan är koncentrerad till just de kategorier vi valt men att det vi lyfter fram givetvis inte behöver innebära en sanning. Det är perspektivet som ger oss möjlighet att tolka hur just våra valda kategorier flätas samman och skapar en del av pappan som karaktär, men att det sett ur andra kategorier kan komma att presentera underlag för en tolkning som går i linje med de slutsatser vi gör i denna uppsats.

Vi tolkar in att pappans kulturella kapital förstärks ytterligare vid bokens slut där han tilltalas med ett klassiskt indiskt mansnamn vilket också fungerar som bekräftelse på det kön vi tolkar in honom som. En annan faktor som spelar roll i vår analys av pappans klädsel kopplat till pronomen och etnicitet, finns i en rad andra ledtrådar som förmedlas via bilderna. Enligt Matteson & Boyd fungerar kulturella yttringar som markörer för hur vi studerar miljöns uppbyggnad i en berättelse (2017). Då vi får en hint om att det förekommer individer i hemmet som eventuellt praktiserar och/eller bevarar hinduiska traditioner baserat på inredningen (en staty föreställande den indiska guden Ganesha) ger detta oss ytterligare en aspekt att ta i beräkningen för att reda ut vilka kategorier vi kan analysera för att kartlägga hemmets fysiska ramar. Genom att studera miljön, och vilka kulturella normer som karaktärer lyder under, får vi också en större inblick i vilka dessa karaktärer är och hur de kommer att hantera skeenden i berättelsen (Boyd & Matteson, 2017). Boyd & Matteson (2017) menar vidare att vikten av att betrakta miljön som mer än bara "pynt" för berättandet av böcker är avgörande för att kunna studera kontextualiserade kulturyttringar snarare än att bara betrakta dem som "statiska enheter" (Boyd & Matteson, 2017). Detta ger återigen oss en bekräftelse på hur viktig kulturarvsförmedling är då vi i enlighet med Martha Nussbaum (Nussbaum, 1998) gör kopplingen mellan att kunna urskilja hur de olika begreppen vi fokuserat på och studera hur de sammanflätas. I vårt fall sker sammanflätningen mellan våra kategorier klass samt kön och vid läsningen av *Under Mattan* drar vi också slutsatsen att de kulturella attributen som presenteras blir avgörande för vilken tolkning som kan göras av en läsare. Tack vare att pappan är bärare av ett kulturellt kapital som skiljer sig från de andra två karaktärerna i berättelsen skapar det inte bara igenkänning för en läsare med liknande kulturellt kapital utan också möjlighet att visa på det kulturella mångfald som familjer kan baseras på. Tack vare att inkorporera ett kulturellt uttryckssätt i en barnbok förstärks också

möjligheten för identifikation för de som kommer att läsa den (Nussbaum, 1998).

Bildspråk - det fysiska rummet

På bokens framsida presenteras bilden av ett vardagsrum med en matta där det sticker upp bulor och från hörnen slinker det ut armar, snablar, tentakler och olika figurer. I vänster hörn står bokens huvudkaraktär och betraktar det hela och bokstäverna som stavar titeln på boken ser ut att vara utplacerade, och balanserade, på den knöliga mattan. På bokens första uppslag sträcker sig den röda matta över båda sidorna. Nere i det vänstra hörnet sticker det ut en varelse med nio ögon, snabel med ett hål för mun och tänder längst fram. Detta monsters placering i vänster nederkant förstärker känslan av det kaos som porträtteras på omslaget. Mattans storlek i denna bild ger (precis som bokens titel) också en ledtråd om hur viktig mattan kommer att vara för berättelsens gång. Denna analys styrker vi med konstaterandet att illustrationerna i en barnbok aldrig finns till enbart för utsmyckning. Farahani och Lundberg poängterar vikten av att framställa ett varierande utbud i text och bild för att skapa mångbottnade möjligheter för identifikation (2017). Med detta i åtanke kan vi också se att det inte heller går att se isolerat på en av alla bilder som förekommer i boken. De alla är beroende av varandra för att i samspel med texten skapa den fantastik som författaren vill förmedla, vilket är en tolkning gör vi med stöd i Edwards förespråkande för bilderboken (2008).

Om vi bläddrar till sidan där historien tar sin början får vi en första ordentlig inblick hemma hos huvudpersonen. Vi får också träffa det barn vi sett på bokens utsida, ståendes i ett kök tillsammans med en av bokens andra karaktärer ('pappa'). Barnet pekar mot vardagsrummet där det skymtar ett soffbord ståendes över den röda matta som introducerats på förstasidan. Här porträtteras den i naturligt skalenlig storlek, platt på marken och utan monster. Efterhand som berättelsen fortlöper kommer det sedan att samlas mer monster under mattan, samtliga ditplacerade av pappan och mamman. En genomgående aspekt är att de vuxna karaktärerna inte vill eller vågar adressera att mattan växer, det är enbart huvudpersonen som ifrågasätter eller ägnar uppmärksamhet åt mattan och vad som finns därunder. Genom att titta på hur begreppet positionering ('Positionality') (Matteson & Boyd, 2017) kan appliceras gör vi tolkningen att barnet i berättelsen är kompetent och handlingskraftig. Detta tar sig uttryck i

att det både är hen som ifrågasätter monstrens placering under mattan, men också genom att vara den enda individ i boken som adresserar att det är ett problem att det finns monster där. Även om det tydligt framgår att huvudpersonen är ett barn - och att föräldrarna är överordnad honom - så ligger det ett stort mått av förtroende i barnet som initiativtagare. Genom att skriva fram barnet som könlöst gör vi därför också tolkningen att detta skapar en extra dimension till berättelsen eftersom det gör att bredden för tolkningar av texten och möjlighet för identifikation med huvudpersonen blir större - oavsett om läsaren är pojke eller flicka (Kåreland, 2013). Huvudpersonens positionering i boken är således på en jämlik nivå i förhållande till de andra två karaktärerna, vilket blir en viktig markör för en läsare i hur en bok kan tolkas och en identifikation kan göras i enlighet med Matteson and Boyds ramverk (Matteson & Boyd, 2017). Vad vi också kan se är föräldrarnas motvilja till att ta ansvar, vilket gör att barnet får axla en ofrivillig vuxenroll som blir en genomsyrande tematik i hela boken. Att karaktärer får anta rollen som överordnad eller bära ett stort ansvar i berättelsen ser Kåreland som en viktig parallell som uppstår där barnet framskrivs som kompetent och föräldern förlorar sin kompetens som vuxen (2013).

Texttolkning

Boken går att läsa på olika sätt. Delvis kan vi tolka boken bildligt och se det som att det dyker upp faktiska monster som behöver städas bort eller också kan vi tolka det som att det finns en underliggande irritation och en underton av dålig stämning hos föräldrarna som gestaltas i form av monster. Oavsett hur vi väljer att tolka det i vår analys kvarstår insikten om att den tilltänkta recipienten - i detta fall ett barn - kommer behöva läsa och processa berättelsen en rad gånger för att till fullo bygga en förståelse kring den. Detta med stöd i att barn behöver fylla sin minnesbank med inre bilder för att förstå symboliskt berättande (Edwards, 2008). Med detta i beaktande kan vi vid vidare analys också se att berättelsens monster alltid dyker upp i samband med att fadern är i bild. Det är inget som skriftligt konstateras men slutsatsen går att dra som läsare. Vi kan se att karaktären som benämns som 'mamma' inte är den som framkallar några monster utan det är pappan som - antingen i dynamik med huvudpersonen eller tillsammans med mamman - är orsaken till att ett nytt monster dyker upp. Det skulle kunna vara en tillfällighet, men det går också att göra

tolkningen att pappan på något vis är den utlösande faktorn till monstrens existens - oavsett om de är riktiga eller ej. Denna tolkning gör vi främst därför att det också är pappan som tar initiativet till att först lägga ett monster under mattan och som sedan är den första att falla tillbaka i gamla mönster när väl problemet skall vara löst. Vad som händer med de sociala kategorierna i historien här är att en kan tolka in det som att det är pappan i egenskap av man som är styrande i hemmet, alltså att han känner sig berättigad till att återgå till gamla mönster. Samt att det inte är förrän mamman påpekar hans misstag som han utför det som blivit demokratiskt bestämt inom familjen. alltså att inga fler monster skall läggas under mattan.

Raska på Alfons Åberg av Gunilla Bergström

Karaktärer

Huvudpersonen: Alfons, 4 år gammal, könat barn med pronomen: 'han'. Stubbigt hår. Färger: Brun stickad tröja, bruna shorts med lapp på knäet, orangea knytskor. Ljus hy.

Karaktär; pappa: förekommer som en liten svartvit inklippsbild på de första 12 sidorna tillsammans med en analog klocka som ändras bild för bild efterhand som historien fortlöper. Det är en könad karaktär som benämns som antingen 'pappa' eller 'han'. Stubbigt hår vid öronen och kal på huvudet. Färger: Brunröd tröja, vit krage, röker pipa. Ljus hy.

Fysisk omgivning: Alfons har lagade kläder, leksaksskåp med docka, bilar, garage, får, dockservis, visselpipa, hus, gitarr, boll.

Bokhylla: Bilar, böcker, spargris, vimplar, fotografi, segelbåt, mjukdjur, tågagn.

Skrivbord: Sax, tejp, pennor, penslar, gem, linjal.

Kök: Tidning, tekanna, koppar, glas, tallrik, tillbringare, kokt ägg, socker, smör, lingon, gröt, mackor, underlägg, servett, blommiga gardiner i fönstret.

Sida 18-19: Handduk, tandborste, påse till förskolan, jacka.

Sida 20-21: Grova skor, mössa, vantar, halsduk, jacka, påse.

Kulturella symboler: Lingon till gröten på frukostbordet. knäckemackor i

brödkorgen och överlag inslag av vad som är en traditionell svensk frukost: ägg, gröt, macka samt mjölk till. Typisk kulturellt svenskt möblerat hus.

Koncept, bildspråk och karaktärens makt

Boken inleds med att presentera huvudkaraktären Alfons som är fyra år gammal. Redan i bokens början blir den huvudsakliga karaktären köndad till pojke vilket vi kan se dels på att han har ett manligt kodat namn och dels för att de benämner karaktären som 'han'. Vidare kan vi se att huvudkaraktären klär sig i byxor och tröja i mörka "murriga" färger. Detta behöver inte nödvändigtvis vara manligt kodat men eftersom recipienten redan fått berättat för sig att Alfons är en pojke så leder detta till tolkningen att de kläder som Alfons har på sig är så kallat 'pojkkläder'.

Andra karaktärer som befinner sig i boken är Alfons far, som vi visserligen inte får en presentation av, men som vi tolkar som en manligt kodad individ eftersom han benämns som pappa. Något som är ett genomgående tema i boken är att fadersgestalten ställer olika krav på Alfons. Exempelvis kravet att han skall skynda sig med påklädningen för att kunna verkställa nästa krav som är att äta frukost. I en sekvens av boken blir fadern irriterad och som det benämns i boken: 'jättearg' och 'ryter ifrån' på grund av att Alfons inte kommer direkt. Vi tolkar skeendet som att faderns ilska är omotiverad. Detta då faderns bestyr sker parallellt med huvudkaraktärens och är totalt oberoende - och ovetande - om vad huvudkaraktären sysslar med. I enlighet med begreppet 'Relationship' (Matteson & Boyd, 2017) finns det ett spänningsfält i boken som påverkar hur huvudpersonen och karaktären förhåller sig till varandra. Genom att studera relationen ser vi till exempel att en hierarkisk kamp pågår mellan Alfons och pappa som egentligen inte påverkar Alfons negativt. Trots att pappan utövar makt i egenskap av vårdnadshavare och vuxen verkar Alfons inte känna någon uppenbar motvilja till att utföra sin pappas "krav". Lundberg och Farahani menar på vikten av att reflektera kring hur den kulturella kontext en person befinner sig i står i direkt relation till hur maktstrukturer kan uppstå (2017). För att vidare belysa deras relation ur detta maktperspektiv framstår pappan som ointresserad av vad Alfons har för sig och på grund av detta ointresse blir kontentan att fadern eventuellt ställer orimliga krav på ett barn.

Med detta sagt vill vi också belysa att den relation som vi ser genomsyra boken trots allt inte tar ljuset ifrån synen på Alfons som ett kompetent barn. Detta fungerar också som en bidragande faktor för identifikation för en recipient (Kåreland, 2013) som är pojke och vit. Dessa två identitetspositioner blir aspekter som i intersektion skapar Alfons som ett kompetent och sympatiskt barn. Alfons utför resten av sina morgonsysslor oberoende av sin fars maktutövande och historien slutar med att deras roller har bytt plats då Alfons finner pappa läsandes tidningen, ovetandes om att Alfons är redo för att gå. Här presenteras en dynamik mellan två individer där huvudpersonen visar på självständighet trots att han innehar rollen av att vara i underläge - sett ur ett vårdnadshavare-barn-perspektiv. Sett ur kategorin kön tolkar vi att i boken om Alfons erbjuds identifikationsmöjligheter då ett manligt kodat barn förstås som kompetent och självständig, med förmågan att säga emot och tänka fritt i relation till sin far precis som Odenbrings analys av karaktären Emma som också hon är ett "fritt tänkande" barn som agerar på egen hand (Odenbring, 2014).

Texttolkning

Vad vi kan tolka från de bilder som finns i Alfonsboken är att materiella ting inte fattas i hemmet. Det framstår både att karaktären har leksaker, en bokhylla, pysselbord, böcker och ett frukostbord som har en mängd med frukostmat. En läsning av bildspråket är att trots att pappan visas i liten skala i varje scen i boken så verkar det vara en frånvarande individ. Detta skulle kunna vara ett medvetet val som författaren gjort för att illustrera bilderna så att ett barn som recipient ska kunna identifiera sig i situationer som sker och påverkar huvudkaraktären (det vill säga Alfons). Det fungerar också som ett sätt att påvisa att det finns en vuxen som är fysiskt närvarande men som endast visar sporadiskt känslomässigt engagemang i huvudkaraktärens liv. Detta exemplifieras ytterligare genom att pappa ropar från köket att Alfons skall skynda sig, men visar inget intresse för att faktiskt ta reda på vad som uppehåller Alfons. Vidare när de båda väl sitter vid frukostbordet så är pappa djupt försjunken i morgontidningen och visar inte särskilt mycket intresse för vare sig dialog eller annan form av social aktivitet med sitt barn. Vår tolkning av pappan som 'jourhavande vuxen' förstärks genom hela boken just på grund av att han inte visar något intresse för att

vare sig umgås med eller assistera Alfons under morgonen. Faders kön kan tolkas som en bidragande aspekt av detta avståndstagande och antas vara en förväntan på Alfons som ett självständigt barn. Enligt Kåreland (2005) skapar en barnbok och dess karaktärer en ansats för förmedling av kulturella aspekter, i detta fallet förhållandet mellan huvudkaraktären och bika­raktären. Detta ger samtidigt upphov till möjlighet för identifikation hos recipienten då allt det som skrivs och förmedlas i barnlitteratur på ett eller annat sätt kommer att processas av en läsare, oavsett om det är en direkt eller indirekt sådan (Kåreland, 2005).

Genom textens uppbyggnad kan vi också se spår av tidseran den från början utgavs i - nämligen 70-talet. Detta blir tydligt då vi stöter på ord som är förlegade, exempelvis ordet "daghem" och "dagispåse". Trots detta anser vi att själva historien som berättas är tidlös, men att språket är förankrat och färgat av den tid som boken skrivits i från början (Kåreland, 2005). Vidare kan vi läsa i läroplanen att barn skall erbjudas en miljö som stimulerar deras språkutveckling genom exempelvis högläsning (Lpfö 18). Detta kan således bli något problematiskt då språkbruket är förlegat och kan skapa förvirring dels hos barnen som får den läst för sig men också för pedagoger med svenska som andraspråk. Här blir det ytterst viktigt för pedagoger att reflektera kring vilka möjligheter till läsning det finns kopplat till boken.

Kulturella aspekter och klassmarkörer

För att förankra i ramverket PROGRESS (Matteson & Boyd 2017) har vi reflekterat kring Alfons materiella förutsättningar och hur dessa påverkar berättelsen. Han har ett rikt utbud av leksaker (se listan) och olika aktiviteter som ständigt uppehåller honom. Trots detta rika utbud av leksaker har Alfons lappade kläder. Både på byxbenet och byxbaken sitter sömmar som antyder att han tidigare haft hål på kläderna - men nu fått dem lagade. I textväg framgår inte detta utan det är en läsning som endast går att göra via bildspråket. Denna information kan bidra till hur vi läser Alfons ur ett klassperspektiv. Som vi tidigare konstaterat gör vi tolkningen att karaktärerna lever enligt en västerländsk norm (se lista på föregående sida). I den normen kan vi se att de lappade kläderna skulle kunna indikera på att deras livsstil bygger på principen "hellre laga än slänga" det vill säga miljövänligt. Men det skulle också kunna innebära att karaktärernas ekonomiska situation gör dem förpassade till att laga plagg

på grund av att det inte finns någon möjlighet för dem att köpa nytt. Det skulle också kunna vara huvudkaraktärens favoritbyxor som absolut inte får slängas eller bytas ut - vilket också är en rimlig tolkning baserat på att Alfons uttryckligen är fyra år gammal. Oavsett vad det är som ligger bakom de lappade byxorna så finns det tolkningsmöjligheter i bilderna. Tack vare de lappade byxorna skapar boken en möjlighet för läsare ur olika samhällskontexter att tolka bildspråket och få möjlighet till identifikation. De lappade byxorna kan alltså stå som symbol för möjligheten att se karaktärerna i boken och deras socioekonomiska klass ur olika perspektiv (Matteson & Boyd 2017)

Slutsatser om böckerna

Hemmet har fungerat som en fysisk och social kontext som vi använt som utgångspunkt för att studera sociala relationer och framskrivningar av sociala kategorier. Det är dock konstellationen familj som har synliggjort och möjliggjort tolkningen av relationer de sociala kategorierna emellan. Detta har gett oss möjligheten att undersöka våra frågeställningar och genom att ställa de två böckerna i relation till varandra kommer vi fram till några slutsatser av analysen. Märk väl att dessa slutsatser är konceptuellt bundna och enbart applicerbara genom den intersektionella analys vi valt att utföra - och de resultat vi tycker oss se går endast att använda som tolkningsmöjligheter. Med det sagt vill vi börja med att belysa att det i läroplanen går att läsa att barn skall erbjudas en miljö som stimulerar deras språkutveckling genom exempelvis högläsning (Lpfö, 18). Charmen med Alfons är delvis att berättelsen och bildspråket inte alltid är tydligt för tolkning hos recipienten. Vi tolkar det som att eftersom Alfons har lagade kläder kan det tyda på att han är situerat i underklass medans deras materiella välstånd är en indikation till att hemmets ekonomiska tillgångar befinner sig någonstans i en medelklass eller över underklass. Eftersom det finns många bilder som kan tolkas utifrån båda aspekter gör dessa dubbla budskap att det blir lättare att inkludera en större publik. För att vidare gå in på klasstillhörighet så vet vi att Alfons går till daghemmet på morgonen och att således fadern går till jobbet. Vad vi kan anta är att de lever i en familj med endast en inkomst, i och för sig kan denna inkomst vara hög men det är trots allt endast en inkomst. Därmed skapas bestämda identifikationsmöjligheter i intersektionen kön och klass som bryter med rådande normer för en kärnfamilj. *Rask på Alfons Åberg* anser vi är en bilderbok (där recipienten kan tänkas tolka in till att) Alfons framställs som ett ytterst kompetent barn som har mycket svängrum till att göra vad som faller han in, detta anser vi främjar fantasin och självständigheten hos recipienterna.

I boken *Under Mattan* har vi tidigare nämnt att monstren som uppkommer i boken kan representera antingen vad vi tolkar som bråk mellan föräldrarna eller allmän dålig stämning mellan individerna i hushållet. Trots att denna bok innehåller en relativt diversitet av

representationer, framställs pappan som en karaktär som befinner sig högre i den hierarkiska ordningen inom familjen. Detta ser vi dels då det primärt är han som skapar monster under mattan och dels därför att han är den som tar initiativ till att ignorera monsterna och är den som börjar lägga dem under mattan. Pappans agerande påverkar övriga karaktärer och därmed också familjens välbefinnande. Detta anser vi kan vara ett bra verktyg i en förskoleverksamhet för att hjälpa barnen bearbeta olika situationer som kan ske på en förskola eller hemma.

Något som är problematiskt i boken *Raska på, Alfons Åberg* är att det är ett förlegat språkbruk och kan eventuellt skapa en förvirring dels hos barnen som får den läst för sig men också för pedagoger med svenska som andraspråk. Detta problemet ser vi inte i boken *Under mattan*. Det kan tänkas ha sin förklaring då den boken är skriven i en relativ nutid så den text vi läser där i enlighet med det språkbruk som är relevant idag.

Diskussion

I detta kapitel kommer vi att redogöra för hur vi kan koppla vårt material till den tidigare forskning som vi utgått ifrån för att skriva detta arbete. I vårt kapitel *Analys och Resultat* utför vi de tolkningar som kan fungera som svar på vårt syfte och våra underliggande frågeställningar. Syftet att studera *vilka möjligheter det finns för identifikation i den litteratur som barn möter på förskolan* har vi kunnat studera ur ett intersektionellt perspektiv med hjälp av de frågeställningar vi jobbat utifrån. Genom att se över *vad litteraturen erbjuder för möjligheter för identifikation* har vi studerat de *sociala kategorierna klass och kön* för att kartlägga hur de ur ett intersektionellt perspektiv sammanflätas och bidrar till hur en läsare kan tolka böckerna. Vi har också tittat på *hur karaktärerna gestaltas och deras relationer genom de sociala kategorierna*. De tolkningsmöjligheter vi funnit är helt och hållet sammankopplade med våra teoretiska utgångspunkter (där intersektionalitet är en viktig hörnsten för arbetet) och fungerar således inte som generella sanningar. En viktig markör är att allt det vi kommit fram till i *Analys och Resultat* är helt och hållet beroende av vår teori och metodologiska material och kan därför inte användas som ett "rätt svar" på hur en läsning av böckerna kan gå till.

Den pågående maktkamp som förekommer mellan vuxna karaktärer och barn i Österlunds studie (Österlund, 2008) ser vi som genomgående och central även för vårt arbete. I båda böckerna förekommer självbestämmande karaktärer - både huvudpersonen i *Under Mattan* och *Alfons Åberg* är kompetenta och står starka i relation till de karaktärer som porträtteras som vuxna. Hemmen som porträtteras i de båda böckerna är i mångt om mycket genomsyrade av det spänningsfält som finns mellan huvudpersonerna och deras omvärld. När vi etablerade Österlunds artikel gjordes det med motivationen att studera vidare hur intersektionalitet kan användas för att förstå karaktärernas positioner och vilken bild av hemmet det resulterar i.

Om vi ser till våra valda kategorier (klass och kön) ser vi att det som starkast genomsyrar *Raska på Alfons Åberg* är aspekter kopplat till klass. För att besvara vår frågeställning kring

möjlighet till identifikation för en läsare finner vi här att det är framförallt i ramberättelsen (om att gå upp, göra sig iordning och komma iväg på morgonen) som skapar möjlighet för igenkänning. Österlunds studie bekräftar vår tolkning av Alfons som ett kompetent barn men likväl befinnandes i stark beroendeställning till sin pappa, då detta är det stora spänningsfältet mellan de två karaktärerna.

I *Under Mattan* kan vi se att samma typ av spänningsfält bekräftat genom det dilemma som förekommer mellan huvudkaraktärens vilja att lösa problemet medan föräldrarna är högst ovilliga att ta tag i det. I denna bok ligger dock vår kategori kopplat till klass mer i skymundan då kategorin kön får ett större fokus då det - sett ur våra teoretiska perspektiv - tar större plats i berättelsen både bildligt och bokstavligt.

För att relatera vårt resultat till Odenbrings avhandling (Odenbring, 2014) har vi arbetat utifrån böcker som - liksom Emmaböckerna i hennes avhandling - är populära och läses för barn i förskolan. Odenbrings karaktärskategorisering är något som även vi tagit fasta på i vårt arbete fast där hon jobbar med att koppla sin analys till en samhälls-och jämställdhetsdebatt har vi en mer ingående fokusering på våra valda kategorier (klass och kön). Det könsstereotypa mönster som Odenbring finner i Emmaboken är något som också vi fann i vår analys, även om vi givetvis kommit fram till andra typer av resultat.

I *Raska på Alfons Åberg* är karaktärerna manligt kodade medan det i *Under Mattan* finns en gråzon, där enbart bikaraktärerna mamma och pappa är könade medan huvudkaraktären är icke-könad. För att koppla det till våra underliggande frågeställningar kan denna aspekt göra att det å ena sidan i Alfonsboken inte råder några tvivel om könstillhörighet vilket i sig skapar en trygghet för hur identifikation skall göras av en läsare. Men å andra sidan kan de uttalade könen i Alfons också fungera som en cementering av könsroller vilket enligt Odenbring kan fungera negativt för vilken typ av läsning som görs (Odenbring, 2014). För att vidare ge belägg för att det kan vara problematiskt med en könsbestämd karaktär är som Koss (2015) hävdar att barn behöver kunna spegla sig i litteraturen som presenteras för dem, alltså att könsbestämma en karaktär på det sättet gör det snävt för utbudet av recipienter som kan identifiera sig i berättelsen.

I *Under Mattan* ser vi - liksom i Odenbrings avhandling - att den kvinnligt kodade karaktären till viss del får stå tillbaka för den manliga karaktären och dess handlingar (Odenbring, 2014) där mamman har en passiv roll genom berättelsen medan pappans agerande till viss del är det som tar berättelsen framåt. Liksom Österlunds framhållande av hierarkier ser Odenbring dessa olika roller som starka kopplingar till etablering och bevarande av hierarkier vilket också har presenterats i vår analys. Att manliga karaktärer får mer utrymme i berättelser kan vi utläsa ur Koss (2015) statistik över manliga och kvinnliga karaktärer som vi påvisar i tidigare forsknings kapitlet. Liksom Koss skriver i sin studie är det återigen problematiskt att det är ojämnt fördelat i barnlitteratur mellan könen och ger en snäv identifikationsmöjlighet (2015).

För vidare forskning skulle vi kunna fördjupa oss i andra intersektionella kategorier och se över hur karaktärernas positioner förändras. Precis som Österlund och Odenbring etablerat så kommer representationerna av hemmen i de olika böckerna att påverka läsningen för en recipient (Österlund, 2008) (Odenbring, 2014) vilket också . För att kort exemplifiera kan vi göra tolkningen att *Under Mattan* är bärare av ett bredare spektra för identifikation om vi exempelvis tillägger kategorin etnicitet och relaterar till den vithetsnorm som både Odenbring och Koss problematiserar kring (Odenbring, 2014) (Koss, 2015). För denna studie har vi valt att kringgå vithetsnorm i tolkningen av *Under Mattan* men liksom våra valda kategorier (klass och kön) går det inte att utesluta etnicitet som relevant kategori då allt sammanflätas och är beroende av varandra för tolkandet av verken. Det skulle fungera som en utvidgad analysfunktion som skapar ett bredare spektra av identifikationsmöjligheter.

PROGRESS är ett ramverk som vi kan finna stor nytta av oavsett vilka fortsatta vägar för forskning vi väljer. Trots att ramverket fungerar i relation till bokläsning så skulle vi också kunna utöka dess användningsområde för att kartlägga sociala strukturer i andra populärkulturella fenomen, exempelvis för att studera film, teater eller musik. Som Matteson & Boyd beskriver kommer ramverket gå att anpassa efter de teman som står i fokus för stunden, vilket gör att vi i vidare forskning också skulle kunna använda PROGRESS i en kvantitativ undersökning för att exempelvis intervjua pedagoger kring hur de väljer vilket material som ska presenteras för barn i förskolan.

Metoddiskussion

På grund av tidsaspekten har vi valt att hålla oss lokalt förankrad i vårt insamlade av material. Vi ansåg att det fanns mer att analysera i boken *Raska på Alfons Åberg* än i boken *Under Mattan* därav en längre analys på *Raska på Alfons Åberg*. Motivationen till att det blev en mer omfattande analys av *Raska på Alfons Åberg* anser vi är på grund av att boken är skriven i en annan tidsera än den vi befinner oss nu därav kunde vi se fler saker som skiljer sig från det vi anser är normalt. Om vi haft möjlighet att göra en mer omfattande studie hade vi valt att utföra vår empiriska undersökning i ett större område för att få en större mängd kvantitativ data att förhålla oss till. Vi är medvetna om att vid all insamling av empiri får en räkna med ett visst bortfall (Eliasson, 2013). Detta innebär att vi i en större empirisk kartläggning skulle kunna få in ett bredare urval av svar och kanske också fått möjlighet att se mönster i svaren på ett sätt som vi tvingats bortse ifrån denna gången just på grund av tidsaspekten. Exempelvis skulle vi kunna ha kartlagt skillnad i svar från förskollärare och övriga pedagoger (barnskötare, vikarier och så vidare) eller kunnat kartlägga hur pedagoger svarar i förhållande till vart förskolan är lokaliserad (till exempel genom att jämföra empirin från en storstad och en lantsort).

Vi hade också kunnat välja att använda oss av en elektronisk enkät för att nå ut till en större grupp människor. Vidare forskningsmöjlighet hade varit att faktiskt samla in statistik över alla förskolor i exempelvis Malmö stad för att sedan se hur pass intersektionellt inkluderande de är. Alltså ett projekt som omfattar ett större tidsspann än det som vi erbjudits. Ett projekt som detta kan vara grunden till att hjälpa förskolor runt om i landet att kartlägga litteratur som utmanar barn i sin utveckling samt hjälper till att sudda ut förlegat språkbruk och kränkande ord.

Bilaga

Detta är en sammanställd lista på de böcker vi fick via de blanketter som lämnades ut på den utvalda förskolan. Böckerna är placerade i bokstavsordning ordnade efter bokens titel.

Babblarna - Anneli Tisell, Iréne Johansson

Doris drar - Pija Lindenbaum

Findus flyttar ut - Sven Nordqvist

God natt Alfons Åberg - Gunilla Bergström

Gruffalon - Julia Donaldson

Här kommer nya polisbilen - Arne Norlin

Här kommer helikoptern - Arne Norlin

Måste kissa - Manuela Olten

Mamma Mu simmar - Jujja Wieslander

Natti natti Babblarna - Anneli Tisell, Iréne Johansson

Nicke nyfiken på sjukhus - Hans Augusto Rey

Pippi hittar en spunk - Astrid Lindgren

Prick och fläck tandtrollar - Lotta Geffenblad

Pino och pottan - Eva Pils och Agneta Norelid

Pudlar och pommes - Pija Lindenbaum

Pettson tältar - Sven Nordqvist

Räkna med pino - Eva Pils

Raska på Alfons Åberg - Gunilla Bergström

Sov gott Pino - Eva Pils och Agneta Norelid

Sagan om den underbara familjen kanin och godistrollet - Jonna Björnstjerna

Super Charlie - Camilla Läckberg

Skratta lagom sa pappa Åberg - Gunilla Bergström

Ska vi va? - Pija Lindenbaum

Under mattan - Sara Lövestam, Per Gustavsson

Referenser

Litteratur

Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Anspach, Rachel; Crenshaw, Kimberlé; Gilmer, Rachel; Harris, Luke; Ritchie, Andrea J., (2015). *Say Her Name: Resisting Police Brutality Against Black Women*. New York: Center for intersectionality and social policy studies

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Bergström, Gunilla (2009). *Raska på, Alfons Åberg*. 4. uppl. Stockholm: Rabén & Sjögren

Crenshaw, Kimberlé (red.) (1995). *Critical race theory: the key writings that formed the movement*. New York: New Press

Davidson, Bo & Patel, Runa (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Edwards, Agneta (2008). *Bilderbokens mångfald och möjligheter*. 1. utg. Stockholm: Natur & Kultur

Eliasson, Annika (2013). *Kvantitativ metod från början*. 3., uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur

Kåreland, Lena (2013). *Barnboken i samhället*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Kåreland, Lena (red.) (2005). *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och kultur

Lövestam, Sara (2018). *Under mattan*. Stockholm: Lilla Piratförlaget

Lundberg, Anna och Farahani, Fataneh. 2017. In Dialogue. Tidskrift för genusvetenskap vol

38 nr3 : 77-101 URL: <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/view/4278/3472> (Hämtad 2019-06-06)

Mattlar, Jörgen (2008). *Skolbokspropaganda?: en ideologianalys av läroböcker i svenska som andraspråk (1995-2005)*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet, Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-9390>

May, Todd (2006). *The philosophy of Foucault*. Chesham: Acumen

Nussbaum, Martha Craven (1998). *Cultivating humanity: a classical defense of reform in liberal education*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press

Odenbring, Ylva (2014) Emmaboken, den jämställda familjen och förskolan - En historisk och samhällskritisk studie. *JOURNAL OF NORDIC EARLY CHILDHOOD EDUCATION RESEARCH TIDSSKRIFT FOR NORDISK BARNEHAGEFORSKNING* 7 (2): 1-14

Koss, Melanie D. (2015). Diversity in Contemporary Picturebooks: A Content Analysis. *Journal of Children's Literature*, Vol. 41, NO. 1, pp. 32-42. Tillgänglig på Internet: https://www.academia.edu/19586245/Diversity_in_Contemporary_Picturebooks_A_Content_Analysis [Hämtad 2019-09-09]

Ricoeur, Paul (1981). *Hermeneutics and the human sciences*. Cambridge: Cambridge University Press

Övriga källor

Boyd, Ashley S & Matteson, Holly C (2017) Are We Making "PROGRESS"? A Critical Literacies Framework to Engage Pre-Service Teachers for Social Justice. *Journal of Language and Literacy Education* Vol. 13 Issue 1. Tillgänglig på Internet: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1141489.pdf>

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Läroplan för förskolan, Lpfö 18 [Elektronisk resurs]. (2018). Skolverket

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=4001>

Probst, Robert E. 1990. *Five Kinds of Literary Knowing. Report Series 5.5.* National Endowment for the Arts, Washington, D.C.; Office of Educational Research and Improvement (ED), Washington, DC. DOI: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED333446.pdf>

Österlund, Mia. 2008. "Se så söt du blir i den här." Maktkamp, generation och genus i Carin och Stina Wirséns bilderböcker. *Barnboken – Journal of Children's Literature Research*. Vol 31 (2): 4-17. doi: <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v31i2.61>

Video källa

Crenshaw, Kimberlé. 2016, oktober. The Urgency of Intersectionality [online]. TED Women2016

https://www.ted.com/talks/kimberle_crenshaw_the_urgency_of_intersectionality (Hämtad 2019-05-10)